

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;  
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.97

АЗАРОВ Є.Ф.

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРИСЛИВИХ ЗЛОЧИНІВ  
НА ПАСАЖИРСЬКОМУ ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ**

У статті розглянуто інформаційне забезпечення запобігання корисливих злочинів на пасажирському залізничному транспорті, надано авторське визначення інформаційного забезпечення запобігання корисливій злочинності, визначено вимоги до інформаційної бази у сфері запобігання корисливій злочинності на пасажирському залізничному транспорті, виділено та охарактеризовано основні етапи процесу інформаційного забезпечення запобігання, охарактеризовано правові, аналітичні та інформаційні засоби інформаційного забезпечення заходів запобігання корисливій злочинності

***Ключові слова:** інформаційне забезпечення запобігання корисливій злочинності, етапи процесу інформаційного забезпечення запобігання, правові, аналітичні, інформаційні засоби.*

В статье рассмотрено информационное обеспечение предупреждения корыстных преступлений на пассажирском железнодорожном транспорте, дано авторское определение информационного обеспечения предупреждения корыстной преступности, определены требования к информационной базе в сфере предупреждения корыстной преступности на пассажирском железнодорожном транспорте, выделены и охарактеризованы основные этапы процесса информационного обеспечения предотвращения, охарактеризованы правовые, аналитические и информационные средства информационного обеспечения мероприятий по предупреждению корыстной преступности.

***Ключевые слова:** информационное обеспечение предупреждения корыстной преступности, этапы процесса информационного обеспечения предотвращения, правовые, аналитические, информационные средства.*

The article provides information support for the prevention of mercenary crimes in passenger rail transport, provides the author's definition of information support for the prevention of mercenary criminality, defines requirements for the information base in the field of preventing lucrative crime in passenger rail transport. The main stages of the information support for prevention are identified, Analytical and information means of information support for prevention are identified, Analytical and information means of information support for prevention are identified, Analytical and information means of information support for prevention are identified.

***Key words:** information support of the prevention of mercenary criminality, stages of the process of information support of prevention, legal, analytical, information means.*

**Вступ.** Невпинний розвиток інформаційних технологій докорінно змінює політику держави до формування системи національної та міжнародної інформаційної безпеки у сфері запобігання корисливій злочинності. Постійні зміни інформаційно-комунікаційних технологій, процесу збирання, використання, зберігання та розповсюдження електронної інформації не лише зумовлюють додаткову увагу до таких питань, як захист персональних даних, але й призводять до збільшення кількості кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями за допомогою засобів інформаційних технологій.

---

© АЗАРОВ Є.Ф. – перший заступник начальника (Головне управління Державної фіскальної служби у Донецькій області)

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблематикою інформаційного забезпечення запобігання злочинів займалися багато науковців, зокрема, О.М. Бандурка, В.В. Васи́левич, В.В. Го́ліна, О.М. Джу́жа, Б.М. Голові́н, А.І. До́лгова, В.М. Др'ю́мін, О.М. Литви́нов, В.В. Рома́нов, О.Ю. Юрче́нко та інші, але, зважаючи на невинний розвиток науки криминології, вирішення цього питання залишається актуальним.

**Постановка завдання.** Метою статті є аналіз інформаційного забезпечення запобігання корисливих злочинів на пасажирському залізничному транспорті.

**Результати дослідження.** На сучасному етапі розвитку глобалізованого інформаційного суспільства злочинність набуває більш масових масштабів і становить загрозу національній безпеці та національним інтересам багатьох держав світу, а підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів щодо її запобігання вимагає подальшого вдосконалення методів запобігання на основі використання сучасних інформаційних технологій та подальшої розробки й впровадження новітніх автоматизованих систем, або, інакше кажучи, інформаційного забезпечення. Саме інформаційне забезпечення запобігання злочинності дозволяє:

1) постійно підвищувати рівень ефективності керівництва підрозділами правоохоронних органів, що здійснюють боротьбу зі злочинністю;

2) знижувати вплив суб'єктивних факторів на процес прийняття рішень щодо заходів запобігання злочинності;

3) здійснювати контроль за дотриманням працівниками правоохоронних органів законодавства під час проведення оперативно-розшукових заходів;

4) повніше використовувати електронні фонди і джерела інформації з метою запобігання кримінальним правопорушенням, швидше розшукувати небезпечних злочинців;

5) здійснювати раціональну розстановку сил і засобів правоохоронних органів у процесі запобігання злочинності;

6) ефективніше взаємодіяти у процесі розслідування кримінальних правопорушень на пасажирському залізничному транспорті;

7) підвищувати якість розроблення відомчих підзаконних нормативно-правових актів.

Таким чином, для юридичної науки актуальним є питання сучасних засобів інформаційного забезпечення запобігання злочинності.

У процесі боротьби з корисливими злочинами на пасажирському залізничному транспорті необхідно враховувати основні етапи процесу запобігання структурними підрозділами правоохоронних органів. Як відомо, можна виділити три основні етапи процесу запобігання: 1) збір та обробка інформації щодо потенційних загроз і проявів корисливої злочинності; 2) аналіз інформації щодо потенційних загроз і проявів корисливої злочинності; 3) прийняття керівних рішень з метою вжиття ефективних інформаційно-правових заходів запобігання корисливій злочинності. Як бачимо, серед них аналіз займає проміжне місце [1, с. 293].

Звідси випливає, що інформаційне забезпечення аналізу є складовою системи інформаційного забезпечення запобігання злочинності, тому що аналіз – елемент, необхідний етап процесу запобігання даному виду злочинності. Основна відмінність аналізу від інформаційного забезпечення запобігання злочинності полягає в тому, що останнє отримує не лише дані на основі збору та обробки інформації щодо потенційних загроз і проявів, наприклад корисливої злочинності, а й результати аналізу. Іншими словами, інформаційне забезпечення запобігання корисливої злочинності включає аналіз.

Беручи до уваги вищезазначене, можна дати визначення поняттю інформаційного забезпечення запобігання корисливій злочинності. *Так, інформаційне забезпечення запобігання корисливій злочинності – це автоматизована система даних і способів їх обробки, що дають змогу виявити реальний стан корисливої злочинності в державі чи на території конкретної адміністративно-територіальної одиниці України, а також визначити причини та умови, що сприяють проявам даного виду злочинності з метою визначення її тенденцій для ефективного здійснення необхідних заходів щодо її запобігання.*

Формування інформаційної бази даних у сфері запобігання корисливій злочинності на пасажирському залізничному транспорті здійснюється з урахуванням певних вимог. До загальних вимог належать: достовірність інформації щодо потенційних загроз і проявів корисливої злочинності, необхідність і достатність її обсягу, своєчасність передачі й подання з метою швидкого, повного та об'єктивного застосування заходів у сфері запобігання злочинам. Порядок переліку названих вимог не залежить від значення. Вищезазначені загальні умови формування інформаційної бази даних у сфері запобігання злочинам є рівнозначними, і недо-

тримання кожної з них призводить до негативних наслідків у сфері запобігання даному виду злочинності [2, с. 91].

Слід зазначити, що закономірність інформації щодо потенційних загроз і проявів корисливої злочинності, її адекватність, визначають достовірність результатів аналізу, правильність, обґрунтованість висновків і пропозицій у сфері запобігання злочинам. Використання в аналізі недостовірних даних чи їх викривлення спотворює уявлення про реальний стан та тенденції корисливої злочинності й призводить до застосування помилкових заходів запобігання чи запобігання даному виду злочинності. Тому вся інформація, яка буде використовуватися у процесі аналізу стану корисливої злочинності, має бути ретельно перевірена.

Дотримання умов необхідності та достатності для визначення заходів запобігання корисливій злочинності має подвійне значення. Умова необхідності означає, що для ефективного запобігання цьому негативному явищу потрібно мати всю необхідну для цього інформацію щодо потенційних загроз і проявів корисливої злочинності як в нашій державі, так і в зарубіжних країнах. Недостатність даних про стан і тенденції корисливої злочинності може призвести до непідтверджених, помилкових рішень щодо застосування інформаційно-правових заходів запобігання корисливій злочинності.

Також працівникам правоохоронних органів, які здійснюють аналітичну діяльність, слід мати на увазі, що небажаним також є надлишок інформації, бо, по-перше, при затратах на збір і обробку зайвих даних зростають загальні витрати бюджетних коштів на протидію корисливій злочинності, а, по-друге, збільшується період використання даних і проведення аналізу, що також призводить до несвоєчасності застосування заходів запобігання корисливій злочинності.

Обсяг необхідної й достатньої інформації визначають залежно від покладеного завдання і результатів проведеного аналізу стану та тенденцій корисливої злочинності. Для здійснення аналізу з метою виявлення напрямів підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання корисливій злочинності потрібно більше вхідної інформації, ніж при оцінюванні стану даного виду злочинності чи кількості виявлених кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями. Як правило, менші обсяги інформації використовують для проведення оперативного аналізу проявів корисливої злочинності, ніж при здійсненні періодичного кінцевого аналізу [3, с. 597].

Вимоги щодо своєчасності реєстрації і передачі інформації про потенційні загрози і прояви корисливої злочинності пов'язані з необхідністю скорочення розриву в часі між виявленими фактами корисливої злочинності та застосуванням ефективних заходів, спрямованих на протидію корисливій злочинності. Несвоєчасність інформації знижує ефективність заходів запобігання корисливій злочинності. У таких випадках затрати на збір і обробку даних, на проведення аналізу та підготовку рішень щодо застосування конкретних заходів запобігання корисливій злочинності не дають належного результату у вигляді зменшення кількісних та якісних показників проявів корисливої злочинності.

Конкретні терміни збирання інформації визначають у залежності від завдань, які покладені на правоохоронні органи у сфері запобігання корисливій злочинності, а також від способів реєстрації і передачі даних. Найчастіше застосовують такі терміни збирання інформації у сфері запобігання корисливій злочинності: дні, тижні, декади, місяці, квартали, роки.

Інформаційне забезпечення запобігання корисливій злочинності має відповідати таким принципам: цілісність, вірогідність, контроль, захист від несанкціонованого доступу, єдність і гнучкість, стандартизація та уніфікація, адаптивність, мінімізація введення й виведення інформації. Цілісність – це здатність автоматизованих даних задовольняти принцип повного узгодження, точності, доступності й достовірності відображення реального стану корисливої злочинності як у державі, так і на території конкретної адміністративно-територіальної одиниці України [4, с. 86].

Використання інформаційних технологій у процесі обробки інформації суттєво розширює можливості аналізу стану та тенденцій корисливої злочинності: підвищує його оперативність; розширює базу для підготовки різних варіантів заходів протидії; сприяє зростанню якості самого аналізу за рахунок проведення детальнішого аналізу, розширення факторних моделей і використання (за необхідності) методів моделювання та прогнозування.

Одним із головних компонентів інформаційного забезпечення запобігання корисливій злочинності є автоматизовані банки даних. Вони виконують такі функції: введення, накопичення, зберігання, оновлення, інтегрована обробка й видавання інформації, необхідної для застосування заходів запобігання корисливій злочинності.

Особливістю автоматизованих банків даних є підвищення ефективності функціонування інформаційних технологій за рахунок раціональної організації та використання даних у процесі їх обробки. Основними вимогами до автоматизованих банків даних є: багаторазове використання даних за одноразового їх уведення до системи; мінімальне дублювання; можливість розширення й оновлення; швидкий доступ до даних і їх захист; інтеграція даних для використання у сфері запобігання корисливій злочинності.

Слід зазначити, що відповідно до Стратегії національної безпеки України та Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, проблему запобігання корисливій злочинності передбачається розв'язати шляхом: суттєвого поліпшення стану інформаційного забезпечення діяльності, пов'язаної із протидією корисливій злочинності, впровадження сучасних інформаційних систем і технологій у зазначену діяльність; інформаційної, наукової, організаційної і матеріально-технічної підтримки органів, установ та організацій з питань запобігання корисливій злочинності [5].

На виконання положень даної Стратегії, а також з метою ефективної взаємодії правоохоронних органів у сфері інформаційного забезпечення запобігання корисливій злочинності можна створити Єдиний інформаційний центр з питань запобігання злочинності. Так, основним завданням такого Єдиного інформаційного центру може бути одержання, використання, поширення, зберігання та захист інформації, необхідної для належної взаємодії правоохоронних органів у сфері запобігання корисливій злочинності. При цьому, така інформація не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Крім того, можна запропонувати, щоб Єдиний інформаційний центр з питань запобігання злочинності був структурним підрозділом Міністерства внутрішніх справ України, підзвітним і підконтрольним Міністерству внутрішніх справ України. На Міністерство внутрішніх справ України доцільно покласти заходи щодо створення та супроводження програмного забезпечення у сфері діяльності Єдиного інформаційного центру з питань запобігання злочинності, яке відповідає сучасним стандартам збереження і захисту інформації.

Також доцільно внести відповідні зміни до Положення про Міністерство внутрішніх справ України [6] з метою утворення та функціонування Єдиного інформаційного центру з питань запобігання злочинності. При цьому необхідну інформацію до Єдиного інформаційного центру з питань запобігання злочинності для швидкого, повного та об'єктивного виявлення і розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на пасажирському залізничному транспорті, повинні надавати Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство інфраструктури України, Міністерство фінансів України, Служба безпеки України, Генеральна прокуратура України.

Слід зазначити, що засоби, як правова категорія, є інструментами забезпечення будь-якої діяльності у сфері запобігання корисливій злочинності. Розгляд засобів зумовлений необхідністю формування системи у сфері, що досліджується, реалізації правових механізмів, спрямованих на підвищення ефективності інформаційно-правових заходів запобігання корисливій злочинності. Розглянемо засоби інформаційного забезпечення запобігання корисливій злочинності детальніше.

Так, правові засоби інформаційного забезпечення заходів запобігання корисливій злочинності характеризуються сукупністю правових механізмів та прийомів, способів установа і реалізації повноважень правоохоронними органами, спрямованих на протидію корисливій злочинності. Крім того, серед методів правового регулювання інформаційного забезпечення заходів запобігання корисливій злочинності можна виділити: 1) приписи; 2) заборони; 3) дозволи [7].

Інформаційні засоби спрямовані на: 1) формування у населення позитивного сприйняття заходів у сфері запобігання злочинам; 2) виявлення внутрішніх і зовнішніх потенційних загроз і проявів корисливої злочинності, з цією метою необхідною вбачається їх відповідна правова оцінка на підставі як правових норм чинного законодавства, так і норм міжнародного законодавства; 3) координацію діяльності інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів щодо інформування населення про заходи у сфері запобігання злочинам.

Аналітичний напрям криминологічної діяльності щодо запобігання злочинам полягає в криминологічному аналізі даного виду злочинності на загальнодержавному та регіональних рівнях. Відповідно до пункту 1.4. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генерального прокурора України № 139 від 06 квітня 2016 року [8], утримувачем реєстру є Генеральна прокуратура України. Тобто, вся інформація про

реєстрацію кримінальних проваджень та їх рух акумулюється в органах прокуратури України, що не надає змогу оперативно і об'єктивно оцінювати стан злочинності практичними підрозділами, зокрема при запобіганні на залізничному транспорті в цілому. Не менш важливим у зв'язку з цим є інший висновок, щодо завдань і змісту кримінологічного аналізу представляє інтерес специфіка кримінологічної інформації, як своєрідного виду соціальної інформації. Зокрема, на думку В.В. Голіни, кримінологічна інформація стосовно спеціально-кримінологічного запобігання є сукупністю осмислених і пристосованих для потреб її суб'єктів відомостей про кримінологічні об'єкти та ефективність запобіжного впливу. Таке розуміння кримінологічної інформації можна взяти за основу при дослідженні впливу правоохоронних органів та її запобіжних функцій на стан кримінологічної ситуації в Україні [2, с. 54]. Загальновищезначим є також й підхід, відповідно до якого кримінологічна інформація – сукупність знань (відомостей), необхідних для характеристики злочинності, її причин, кримінологічного прогнозу, розробки заходів запобігання злочину, оцінки їх ефективності та активів запобігання злочинності. При цьому, кримінологічну інформацію умовно поділяють на чотири блоки:

а) дані, що характеризують злочинність як масове негативне явище. Такими відомостями є статистичні дані, що відображають рівень, структуру, динаміку та інші параметри злочинності;

б) відомості (знання), що характеризують причини злочинності в цілому та окремі її види та групи. Сюди входить різна за своїм характером інформація про негативні явища, процеси та окремі обставини, що детермінують злочинність у цілому і вчинення окремих злочинів. Джерелом такої інформації є матеріали кримінальних проваджень, адміністративних та цивільних справ, акти ревізій та інші матеріали контролюючих органів, виступи у пресі, по радіо й телебаченню про обставини та умови, що сприяли вчиненню конкретних злочинів, матеріали соціологічних та кримінологічних досліджень про рівень свідомості та правосвідомості населення, вплив соціальних явищ на злочинну поведінку та ін.;

в) інформація про: діяльність спеціальних органів та підрозділів по виявленню, розслідуванню злочинів; реалізацію вимог закону про неминучість відповідальності за вчинений злочин; ефективність заходів по запобіганню злочинам та іншим правопорушенням. Даний блок кримінологічної інформації включає в себе відомості як кількісного, так і якісного характеру;

г) методичні рекомендації та практичні посібники по запобіганню злочинам, інформаційні листи, статті та інші публікації про досвід боротьби із злочинністю та запобігання злочинам тощо. Значення цього виду кримінологічної інформації полягає у тому, що вона сприяє підвищенню професійного рівня працівників правоохоронних органів, завданням яких є боротьба із злочинністю та її запобігання [9, с. 87].

Важливим аспектом удосконалення інформаційного забезпечення запобігання корисливій злочинності є налагодження алгоритму накопичення і використання бази даних. У цьому напрямі слід звернути увагу на розробку та впровадження інформаційних технологій, що дозволили б оперативно обробляти та використовувати значний масив даних, які накопичуються у базах даних тих правоохоронних органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю на пасажирському залізничному транспорті. Звісно, доцільно також проводити роботу щодо узагальнення існуючої інформації на пасажирському залізничному транспорті з метою досягнення позитивних результатів у запобіганні та розкритті даного виду злочинів.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Таким чином, інформаційне забезпечення запобігання корисливій злочинності є важливою діяльністю, спрямованою на пошук, відбір, накопичення, систематизацію, аналіз, зберігання та надання працівникові правоохоронних органів необхідної інформації у запобіганні даного виду злочинів. Ця діяльність є дуже важливою, так як кримінологічна поінформованість ставить за мету поширення серед населення відомостей про злочинність, її стан на окремих територіях, причини та умови вчинення злочинів, особу злочинця, засоби вчинення злочинів, заходи запобігання злочинам тощо. Саме тому, власне, інформаційне забезпечення запобігання злочинам, що вчиняються на пасажирському залізничному транспорті має розцінюватись як елемент запобіжної діяльності, спрямованої на виявлення правопорушень, причин та умов, що їм сприяють, оскільки в процесі цієї діяльності широко використовується витребування у контролюючих органів та їх посадових осіб відповідних документів, матеріалів, статистичних та інших відомостей.

**Список використаних джерел:**

1. Бандурка А.М. Преступность: причины и противодействие : [монография] / А.М. Бандурка, Л.М. Давыденко. – Харьков : НУВД, 2003. – 368 с.

2. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика): [навч. посіб.] / В.В. Голіна – Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. – 120 с.
3. Профілактика злочинів: [підручник] / [О.М. Джу́жа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.] ; за заг. ред. проф. О.М. Джу́жи. – Київ: Атіка, 2011. – 720 с.
4. Юрченко О.М. Засоби інформаційного забезпечення протидії організованій злочинності. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2013. – № 2. – С. 84–92.
5. Стратегія національної безпеки України: затв. Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
6. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878. URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF>.
7. Профилактика преступлений: [учеб. пособие] / М.И. Зырин, В.В. Романов. – Минск : Университетское, 1986. – 287 с.
8. Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань: наказ Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 № 139. URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16>.
9. Джу́жа О.М. Аналіз загальнодержавних комплексних заходів запобігання злочинам в Україні. Правове забезпечення діяльності міліції/поліції: історія, сучасні проблеми, міжнародний досвід: [зб. наук. праць] / О.М. Джу́жа, Ю.Ю. Орлов. – Київ : Київ. нац ун-т внутр. справ, 2006. – С. 14–26.

УДК 343.224

БЕКЛЕМІЩЕВ С.О.

#### НАДАННЯ АМБУЛАТОРНОЇ ПСИХІАТРИЧНОЇ ДОПОМОГИ В ПРИМУСОВОМУ ПОРЯДКУ ЯК ВИД ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ

Розглянуто проблеми кримінально-правового характеру надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку як виду примусових заходів медичного характеру. Уточнено природу терміну «психічні розлади».

**Ключові слова:** примусові заходи медичного характеру, амбулаторна психіатрична допомога, психічне захворювання, психіатрична допомога, неосудність, обмежена осудність, психічні розлади.

Рассмотрены проблемы уголовно-правового характера оказания амбулаторной психиатрической помощи в принудительном порядке как вида принудительных мер медицинского характера. Уточнена природа термина «психические расстройства».

**Ключевые слова:** принудительные меры медицинского характера, амбулаторная психиатрическая помощь, психическое заболевание, психиатрическая помощь, невменяемость, ограниченная вменяемость, психические расстройства.

The problems of the criminally-legal nature of providing outpatient psychiatric care in compulsory order as a type of compulsory measures of a medical nature are examined. The nature of the term “mental disorders” has been clarified.

**Key words:** forced medical measures, outpatient psychiatric care, mental illness, psychiatric care, insanity, limited sanity, mental disorders.

---

© БЕКЛЕМІЩЕВ С.О. – аспірант кафедри кримінального права (Інститут права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету)